

**ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН АЛБАН ХААГЧДЫН ХҮНСНИЙ НОРМЫГ ТОГТООХ
ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА****НЭГ. ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ҮНДЭСЛЭЛ**

Дараах хууль тогтоомжийг үндэслэн хүнсний нормыг тогтооно:

- **Цэргийн албаны тухай хууль /2016/**
 - ✓ 3.1.1.“цэргийн алба” гэж зэвсэгт хүчин, хилийн ба дотоодын цэрэг, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх, онцгой байдлын байгууллагад Монгол Улсын иргэн цэргийн алба хаах үндсэн үүргийг биеэр гүйцэтгэх, эсхүл цэргийн бүртгэлд байхыг;
 - ✓ 3.1.5.“цэргийн жинхэнэ алба хаагч” гэж цэргийн байгууллагад цэргийн алба биеэр хааж байгаа Монгол Улсын иргэнийг;
- **Цэргийн албан хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль /2016/**
 - 3.1.Цэргийн алба хаагчийн эрх зүйн байдал нь дараахь зарчимд тулгуурлана:
 - ✓ 3.1.1.бүх төрлийн хангамж нь албан үүргээ гүйцэтгэхэд нийцсэн байх;
 - 4.2.Цэргийн алба хаагч ангийн байрлал, эсхүл ангийн байрлалын гадна албан үүрэг, байлдааны жижүүрлэлт, харуул, хоногийн манааны үүрэг гүйцэтгэх, ажилдаа ирэх, буцахыг албан үүргээ гүйцэтгэж байгаад тооцно.
 - 5.1.Цэргийн алба хаагч дараахь нийтлэг эрхтэй:
 - ✓ 5.1.3.албаны үүргээ гүйцэтгэх үедээ цэргийн дүрэмт хувцас, техник, материал хэрэгсэл, ажиллах нөхцөл, баталгаагаар хангагдах;
 - ✓ 5.1.6.эрүүл мэндээ хамгаалуулах;
 - ✓ 7.1.9.офицер, ахлагч, цэргийн гэрээт алба хаагч нь ажлын нөхцөл, албан тушаал, мэргэжил, мэргэжлийн зэрэг, цэргийн цол, алба хаасан хугацаа зэргийг үндэслэж тогтоосон дүрэмт хувцасны болон мөнгөн хангамжтай байхаас гадна байлдааны жижүүрлэлтийн үүрэг гүйцэтгэх, харуул, манаанд гарах, хээрийн сургууль, дадлага хийх үедээ хүнсний болон эдийн хангамж, түүнчлэн нийслэлээс бусад сум, суурин газарт байрлаж байгаа цэргийн анги, салбарын офицер, ахлагч, цэргийн гэрээт алба хаагч албан үүргээ гүйцэтгэж байгаа эсэхийг үл харгалзан хүнсээр хангагдах;
 - 7.2.Цэргийн алба хаагчийн хангалт, үйлчилгээний төрөл, тэдгээрийн хэмжээ, олгох журмыг Засгийн газар батална.
- **Гамшгийн тухай хууль (2017 он)**
 - 28.1.Онцгой байдлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн гамшгаас хамгаалах асуудлаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:
 - ✓ 28.1.9.онцгой байдлын байгууллагыг хөгжүүлэх бодлого болон түүний үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал боловсруулан Засгийн газарт танилцуулах, шийдвэрлүүлэх;
 - ✓ 28.1.10.барилга байгууламж, тусгай зориулалтын хувцас, техник, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгслийг шинэчлэн сайжруулах саналыг Засгийн газарт танилцуулах, шийдвэрлүүлэх.

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

- 45.2.Онцгой байдлын байгууллагын алба хаагчийн эрх зүйн байдлыг энэ хуульд тусгайлан зааснаас бусад тохиолдолд Цэргийн албаны тухай хууль, Цэргийн алба хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, цэргийн нийтлэг дүрмээр зохицуулна.
- 47.1.Онцгой байдлын байгууллагын алба хаагч энэ хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэхдээ Цэргийн алба хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд заасан нийтлэг эрхээс гадна дараахь эрх эдэлнэ:
 - ✓ 47.1.1.гамшиг болон аюулын үед үүрэг гүйцэтгэх болон сургалт, дадлагад оролцох, жижүүрийн үүрэг гүйцэтгэх үедээ хоол, хүнс, тусгай зориулалтын хувцас, техник, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгслээр хангагдах;

ХОЁР. НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ, НОРМ ТОГТООХ ШАЛТГААН

Гал түймэртэй тэмцэх газар, Улсын иргэний хамгаалалтын газар, Улсын нөөцийн газруудыг нэгтгэж байгуулагдсан цагаасаа хойш Онцгой байдлын алба хуульд заасан чиг үүргээсээ гадна олон улсын энхийг дэмжих ажиллагаа болон олон улсын эрэн хайх, аврах ажиллагаанд оролцох зэргээр үүрэг чиглэл өргөжин тэлэхийн хэрээр нөгөө талдаа алба хаагчдын бие бялдарын чадавхи, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, цалин хангамж, нийгмийн хамгаалалын асуудал, тоног төхөөрөмж, хүнс, хувцасны хангалтыг ажил үүргийн онцлогт нийцүүлэх шаардлага урган гарч байна.

Онцгой байдлын байгууллагын албан хаагчдын цалин, хангамж нэмэгдэж техник, тоног төхөөрөмжийн шинэчлэл үе шаттайгаар хийгдэж байна. Цаашид техник, тоног төхөөрөмж, материал хэрэгслийн шинэчлэлийг системтэйгээр хөгжүүлэх бодлогын үндэс нь түүний стандарт нормыг үндэслэлтэй тогтоох гэж үзэж байна. Өнөөдрийн байдлаар хүнс, хувцас зэрэг материал хэрэгслийн стандарт, норм, хангалтын журам, хэрэглэх заавар, дагаж мөрдөх баримт бичгүүд тодорхой биш учраас албан хаагчид өөрийн ажил үүргийн онцлогт нийцсэн хангалтыг эдлэх боломж хязгаарлагдмал байгааг судалгааны ажлын хүрээнд тодорхойлсон. Жишээ нь гал сөнөөгч, аврах ажиллагаанд үүрэг гүйцэтгэж байгаа аврагч нар өөрийн ажил үүргийн онцлогт нийцсэн хүнсний хангалт норм байхгүй учраас Зэвсэгт хүчний хугацаат албаны цэрэг түрүүч нарын хоногийн хоолны нормыг хэрэглэж байгаа юм. ХЦАХ-ын өдөр тутмын үүргийн онцлог нь сургалт бэлтгэл, аж ахуйн ажил, амралт чөлөөт цагын давтамжаар явагддаг, 18-25 насны залуучууд байдаг бол гал сөнөөгч, аврагч нар 24 цагийн турш бэлэн байдалд байж байлдааны тавигдсан үүргийг гүйцэтгэж байна. Я.Нямдорж, Г.Ариунбуян, Д.Эрдэнэбилэг нарын “Онцгой байдлын алба хаагчдын энерги зарцуулалт ба нөлөөлөх хүчин зүйлс” судалгааны ажлын хүрээнд Онцгой байдлын алба хаагчдын энерги зарцуулалтыг тогтоох зорилгоор гал сөнөөгч, аврагчдын ажлын болон ажлын бус хоног дахь нийт энерги зарцуулалтыг тогтоосон байна. Судалгааны **үндсэн хамаарах хэмжигдэхүүнд**: албан хаагчдын ажилд зарцуулсан энерги, ажиллах хугацаанд алхсан зай, аврагчдын биеийн хэмжээ, биеийн бүтэц, хоногийн унтаж амарсан байдал, зүрхний лугшилтын давтамж, артерийн даралт, стресийн үнэлгээ, дасгал сургуулилт, хоолны дундаж энерги **ажил үүргийн төрлөөр**: ой хээрийн түймрийн гал сөнөөгч, шүхэрчин аврагч, уулын аврах ажиллагааны аврагч, объектийн түймрийн гал сөнөөгч, тамирчин аврагч, усчин аврагч, задлан

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

найруулагч ачигч: **цаг хугацаагаар нь** ерөнхийлөн /ажлын болон ажлын бус цагаар/ нарийвчлан /24 цагийн турш/ цаг улирал, бүс нутгийн онцлог зэргийг судалж гаргасан байна.

Судалгаагаар албан хаагчдын ажлын хоногийн нийт энерги зарцуулалт дунджаар багадаа 3123+-450 ихдээ 4742+-1296, ажлын бус хоногийн нийт энерги зарцуулалт багадаа 2398+-405 ихдээ 2862+-473 байна гэж тодорхойлсон байна. Түүнчлэн уг судалгааны ажилд ойролцоо ажлын ачаалал бүхий гадаадын улсуудын онцгой байдлын албан хаагчдын энерги зарцуулалтын хэмжээтэй харьцуулан судалсан байна.¹

2.1. Онцгой байдлын аврагчдын нийт энерги зарцуулалтыг ойролцоо ажлын ачаалал бүхий гадаад улс орнуудын албан хаагчдын нийт энерги зарцуулалтын хэмжээтэй харьцуулсан судалгаа

Харьцуулсан судалгаа	Судалгаа хийгдэх үеийн ажил хөдөлмөрийн байдал	Судалгаанд оролцогсдын тоо	Хоногийн нийт энерги зарцуулалт /ккал/24 цаг/
“Онцгой байдлын алба хаагчдын энерги зарцуулалт ба нөлөөлөх хүчин зүйлс” 2025	Монгол Улсын Онцгой байдлын аврагчдын албан ажил үүргээ гүйцэтгэж байгаа ажлын өдрийн нийт энерги зарцуулалт /ккал/24 цаг/тай харьцуулсан судалгаа	Нийт 103 /үүнээс эрэгтэй 97, эмэгтэй 6/	Ажлын хоногийн нийт энерги зарцуулалт: 3123+-450-аас 4742+-1296; Ажлын бус хоногийн нийт энерги зарцуулалт: 2398+-405-аас 2862+-473
Hoyt et al. /1991/	Далайн төвшнөөс 2200-2500 м өндөр (дундаж хүйтэн/дундаж өндөрлөг газарт) газар биеийн хүч их шаардсан 11 өдөр үргэлжилсэн армийн хээрийн дадлага	23 насанд хүрсэн усан цэрэг	4919+-190
Robertson et al. /2017/	Канадын хойд Онтарио-ын Гал сөнөөх төв гал унтраах ажиллагаанд оролцсон эсвэл ажлын байранд бэлэн байсан гал сөнөөгчдийг харьцуулсан судалсан.	21 гал сөнөөгч аврагч	Гал сөнөөх ажиллагаа: 4538+-106.3 Ажлын байранд бэлэн байх 2842+-649
Touna et al. /2003/	Гал сөнөөгч нарын ердийн ажлын өдрийн энерги зарцуулалтын судалгаа. Токио хотын Галын департментын 5 хоногийн энерги зарцуулалтын хэмжээг давхар тэмдэгт усны	10 гал сөнөөгч	4009+-611

¹ “Онцгой байдлын алба хаагчдын энерги зарцуулалт ба нөлөөлөх хүчин зүйлс” Я.Нямдорж, Г.Ариунбуян, Д.Эрдэнэбилэг 2025 248-250 хуудас

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

	изотоп хэрэглэж судалсан. Дурьдсан хугацаанд галын дуудлага 3 удаа ирсэн ч гал унтраах ажиллагаа нэг ч удаа болоогүй.		
Jones et al. /1993/	Их хүйтэн, дундаж ачаалалтай үеийн армийн албан хаагчдын 8 долоо хоногийн үндсэн дасгал сургуулилтын үеэр хэмжсэн.	АНУ-ын 391 армийн албан хаагч	4317+/-293
Hoyt et al. /1994/	Далайн төвшнөөс дээш 2500-3100 м өндөр (дундаж хүйтэн/дундаж өндөрлөг газарт) биеийн хүч шаардсан цэргийн сургуулилтын үед 6 өдрийн турш нийт энерги зарцуулалтыг судалсан. Давхар тэмдэгт усны изотопийн арга хэрэглэсэн.	6 эрэгтэй цэргийн албан хаагч	4639+/-231
Ruby BC /1999/	Америкийн Монтана, Калифорни, Флорида, Вашингтон, Идаю мужид 5 өдрийн ой хээрийн түймрийг унтраах ажил. Давхар тэмдэгт усны изотопийн арга хэрэглэсэн	Нийт 17 гал сөнөөгч аврагч (8 эрэгтэй, 9 эмэгтэй)	Эрэгтэй: 4758+/-677 Эмэгтэй: 3550+/-675 Хамгийн бага-Хамгийн их: 2872-6021
Koizumi et al. /1921/	Гал түймрээс авран хамгаалах үндэсний хэмжээний 2 хоногийн дадлага сургуулилтын үеийн судалгаа. Энерги зарцуулалтыг хэмжихдээ гурван-электрод бүхий хөдөлгөөн мэдрэгч ашигласан.	Японы 7 префектурын 28 гал түймрээс авран хамгаалах Департментийн 240 гал сөнөөгч аврагч нарын дунд 2 хоногийн хугцаанд бодит байдалд нэн ойртсон авран хамгаалах дадлага сургуулилтын үед хийгдсэн судалгаа. Ажил үүргийн төрөл нь Авран хамгаалах, гал унтраах, эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ, бусад баг ажилласан.	Нийт дундаж энерги зарцуулалт: 3619+/-499 Ахмад: 3329+/-272 Дэслэгч: 3692+/-573 Ахлагч: 3691+/-482 Туслах ахлагч: 3489+/-386 Гал сөнөөгч аврагч: 3546+/-378 Авран хамгаалах баг: 3707+/-491 Гал унтраах баг: 3290+/-342 Эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний баг: 3308+/-318 Бусад баг: 3774+/-575

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

Иймээс Онцгой байдлын алба хаагчдын албан үүргээ гүйцэтгэж байх үедээ өмсөх хувцас, хэрэглэх хүнс, хоол тэжээлийг тэдгээрийн үүрэг гүйцэтгэх онцлогт нийцүүлэн тогтоох шаардлага тулгамдаж байна.

Албан хаагчдын хүнсний нормыг шинэчлэн тогтоох шаардлагыг дараах хүчин зүйлс тодорхойлно:

№	Шалтгаан	Өнөөгийн байдал	Шийдвэрлэх арга зам
1	Онцгой байдлын албан хаагчдын хүрээнд тогтоосон норм байхгүй	Зэвсэгт хүчний цэргийн жинхэнэ албаны байлдагч, түрүүч, сонсогч болон цэргийн гэрээт алба хаагчийн хүнсний хоногийн нормыг дагаж мөрддөг	Албан хаагчдын эрх зүйн байдлыг хангах хуулийн заалтуудыг үндэслэн Засгийн газрын хуралдаанд танилцуулж норм тогтоох
2	Ажил үүргийн онцлог ялгаатай	Байлдагч, түрүүч, сонсогч гэрээт алба хаагч нарын 24 цагийн хуваарь нь сургалт, чөлөөт цаг, амралтын давтамж Аврагч, гал сөнөөгч нар 24 цагийн бэлэн байдалд	Ажил үүргийн төрлөөс хамааран энерги зарцуулалт, цагийн хуваарьт нийцсэн норм тогтоох
3	Хоногийн үүрэг гүйцэтгэх хугацаанд гал сөнөөх болон аврах ажиллагаанд оролцоно	Түүнд тохирсон нэмэгдэл норм байхгүй	Хүнсний нэмэгдэл нормыг тогтоох
4	Шим тэжээлийн дутагдал	Онцгой байдлын албан хаагчдын 38 хувь хоол боловсруулах эрхтэн, системийн өвчлөлтэй байгаа тул албан хаагчдын ажил үүргийн төрөлт хамааран хүнс, хоол тэжээлийн хангамжийг сайжруулах шаардлагатай гэж дүгнэсэн. ²	Шимт тэжээл, амин дэм, эрдэс бодисыг үндэслэлтэй тогтоосон хүнсний нормыг хэрэглэх
5	Төсөв, санхүүгийн нөөц	Жил бүр хүнсний төсөв мэдүүлэхэд тодорхой үндэслэлтэй тогтоосон норм байхгүй	Үндэслэлтэй төсөв батлуулах хэрэгжилтийг хангах

ГУРАВ. ГАДААД, ДОТООДЫН СУДАЛГААНЫ АЖЛУУД

3.1. Гадаад зарим улс орнуудын Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний хангалтын байдалд хийсэн судалгаа

Ажлын хэсэг судалгааны хугацаанд дараах орнуудын онцгой байдлын байгууллагын албан хаагчдын хүнсний нормын туршлагыг судаллаа.

² “ОБЕГ-ын эрүүл мэнд сэтгэл зүйн хэлтсийн гаргасан тайлан” 2025 он

ОХУ-ын талаар тус улсын онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг ОБЯ-ны сайдын 2007 оны 5 дугаар сарын 24-ны өдрийн 288 дугаар тушаалаар албан хаагчдын өдөр тутмын хүнсний 1 дүгээр норм, албан хаагчдын хээрийн нөхцөлд хэрэглэх хуурай хүнсний 2 дугаар норм, далай, тэнгист үүрэг гүйцэтгэх үеийн хүнсний 3 дугаар нормыг тус тус баталсан байна. Энэ нормын хүрээнд албан хаагчид хүний ердийн нөхцөлд авах өдөр тутмын хэрэглээнээс илүү ажил үүргийн төрлөөс хамаарч хоногт 3500-4800 ккал илчлэг авахаар тооцож норм тогтоосон гэж эх сурвалжийн мэдээлэлд дурджээ. Нормын бүтцийг тайлбарлахдаа уураг (мах, загас, өндөг), үхрийн мах / гахай / тахиа, загас, өндөг (ихэвчлэн өдөрт биш, долоо хоногийн нормоор), хиам, лаазалсан мах (field ration-д), нүүрс усыг талх (ихэвчлэн 400–600 г/өдөр), гурил, гоймон, будаа, гречка (buckwheat), төмс (их хэмжээтэй суурь хүнс), сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, сүү (0.5–1 л хүртэл эквивалент), бяслаг, тараг, аарц төрлийн бүтээгдэхүүн, өөх тос, цөцгийн тос, ургамлын тос (20–40 г/өдөр), нэмэлт хүнс, элсэн чихэр (~70–100 г/өдөр), давс, цай, кофе, жимс, хүнсний ногоо (улирлаас хамаарна)-аас авахаар тооцон нормдоо тусгажээ.

ОХУ-ын норм, зааврын онцлог нь үндсэн төрлийн нормоос гадна хүнд нөхцөлд буюу аврах ажиллагаа, гал түймэр, хээрийн нөхцөлд үүрэг гүйцэтгэхэд 1500 хүртэлх ккал илчлэг бүхий хүнсний нэмэлтийг олгохоор заасан байна. Түүнчлэн хүнсний нормыг хэрэглэхдээ хоолыг шууд олгох эсвэл хүнсний багц олгох гэж зааж мөнгөөр олгохыг хориглох заалт тусгасан³. **Хавсралт 1.**

БНСУ-д гал сөнөөгчдийн хоол хангалтгүй байгаа асуудлыг 2015 онд машины зогсоол дээр гарсан галыг унтраасны дараа албан хаагчид бэлэн гоймон идэж байгаа зургууд онлайнаар тархсанаар анхаарал татаж энэ асуудлыг Засгийн газрын зүгээс судалгаа хийлгэсэн байна. Судалгаагаар БНСУ-ын Гал сөнөөгчийн хоолыг 2007 онд баталсан заавраар хоногт 4200-5500 ккал илчлэгт тохируулан жишиг нормыг үндэслэн нэг удаагын хоолны үнийг доод жишгийг дунджаар 3000 орчим воноор тооцож олгодог байсан. Үндэсний гал түймэртэй тэмцэх газрын /119/ гал сөнөөгчдийн хоолны зардлыг улсын хэмжээнд бүс нутаг бүрээр орон нутгийн засаг захиргаанаас өөр тогтоодог бөгөөд Дэгү хотын гал түймэртэй тэмцэх анги (3112 вон), Кённам хотын гал түймэртэй тэмцэх анги (3852 вон), Чонбук хотын гал түймэртэй тэмцэх анги (3920 вон), Чоннам дахь гал түймэртэй тэмцэх анги, Ганвон дахь гал түймэртэй тэмцэх анги, Улсан дахь гал түймэртэй тэмцэх анги, Сөүл дэх гал түймэртэй тэмцэх ангиудад нэг хоолны нэгжийн өртөг 4000 вонн, Инчон гал унтраах анги (6,887 вон), Чежү гал унтраах анги (6,705 вон), Чунбуг гал унтраах анги (6,255 вон), Кёнги Өмнөд К гал унтраах анги (6,200 вон) байна. Энэ судалгаа нь 2024 онд Үндэсний гал түймэртэй тэмцэх агентлагаас улсын хэмжээнд 241 гал түймэртэй тэмцэх анги тус бүрт хоолны нэгжийн өртгийг судалсан түүвэр судалгааны үр дүнгээр тооцон гаргаж Үндэсний ассамблейн хурлаар хэлэцүүлсэн байна.⁴

Судалгааг “Гамшгийн голомтод өдөрт хэд хэдэн удаа илгээгддэг гал сөнөөгчдийн хоолны нөхцөлийг сайжруулах ёстой. Хэт их хөдөлмөр эрхэлдэг гал сөнөөгчдөд чанар муутай хоол өгөх нь үндэслэлгүй юм” гэж үзээд хоолны өртөгийг мөнгөн дүнгээр тооцож олгохыг эсэргүүцсэн дүгнэлт гаргасан байна.

Судалгаанд: “Жоннам бүсийн гал унтраах ангиудад ганц ч хоол тэжээлийн мэргэжилтэн байдаггүй бөгөөд олон хүн цэсгүйгээр хоол өгдөг” гэж онцлон

³ Эх сурвалж: /ОХУ-ын ОБЯ-ны албан ёсны вэб сайт Гарант.ру/

⁴ Эх сурвалж: <https://www.fpn119.co.kr/223316>

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

тэмдэглээд “Энэ нь гал сөнөөгчдийн сэтгэл санааны сул байдалтай холбоотой тул бүх аймаг, хотын захирагчдад хоолны нөхцлийг сайжруулах үүрэг өгөх:

“Гал сөнөөгчид энгийн оффисын ажилчид шиг хооллохоор гарч чадахгүй, учир нь тэд гал унтраах ажилд үргэлж бэлэн байх ёстой” гэж онцлон тэмдэглээд “Хэрэв хоол өгөхгүй бол аяга гоймон эсвэл муудсан үдийн хоол авчирдаг, эсвэл бараг 20,000 воны үнэтэй хүргэлтийн хоол захиалахад сард өгч байгаа 140,000 вонн хормын зуур дуусдаг” болох зэрэг асуудлууд хөндөж хүнсний хангалтыг өөрчилсөн байна. Хүнсний хангалтад гарсан өөрчлөлтийг зургаар илэрхийлсэн эх сурвалжийг оруулав.

Япон улсын Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоохдоо тэдгээрийн үүрэг гүйцэтгэх үед зарцуулж байгаа энерги зарцуулалтыг нарийн тооцож хүнсний нормыг тогтоосон байна. Аврагч гал сөнөөгчдийн энерги зарцуулалтыг ойролцоогоор 3619 (± 499) ккал байна. Ингэхдээ гал сөнөөгчийн дундаж хот, суурин нөхцөлд бэлэн байдалд байхдаа өдөрт 3626 ккал, хээрийн нөхцөлд гал сөнөөгчийн хувьд өдөрт 4878 ккал, хотын орчимд гал сөнөөх ажиллагаанд өдөрт 4009 ккал гэж тооцоод тусгай таблицы аргаар хүн амын хүнсний багцын хүрээнд илчлэгт тохирсон хүнс хэрэглэлээр шууд хангах аргачлалаар зохион байгуулдаг байна.

Казахстан Улсын Онцгой байдлын сайдын 2025 оны 4-р сарын 23-ны өдрийн 154 тоот тушаалаар "Казахстан Улсын Онцгой байдлын яамны Иргэний хамгаалалтын цэргийн ангиудын хоол хүнс, тэжээлийн стандарт, хүнс, тэжээл, тоног төхөөрөмж, ширээний хэрэгсэл, гал тогооны хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн хангамжийг батлах тухай" тогтоол гаргасан байна⁵. **Хавсралт 2.**

3.2. Дотоодын судалгаа

3.2.1. ОБЕГ-ын одоогийн хоол хүнсний хангамжийн байдал

Онцгой байдлын байгууллагын аврагч, гал сөнөөгч нар гал унтраах болон аврах ажиллагаа, хоногийн харуул манаанд үүрэг гүйцэтгэх үедээ “Цэргийн албан хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль”-ийн 7.1.19 дэх заалтыг үндэслэн Засгийн газрын 2017 оны 133 дугаар тогтоол “Цэргийн алба хаагчдын хувцас, хэрэглэл, хүнсний хангамжийн норм батлах тухай”-ын тогтоолыг үндэслэн хооллолтыг зохион байгуулж байна. Хүнсний хангалтын нормыг хэрэглэхдээ хоногт зарцуулах 15000 төгрөгийн төсвөөр тохирсон материалыг авч нийт нормд оруулсан материалаар нягтлан бодох бүртгэлд тусгах зарлага гаргахад л ашиглаж байгаа

⁵ Эх сурвалж: / <https://prg.kz/document/> Утверждены приказом Министра по чрезвычайным ситуациям Республики Казахстан от 23 апреля 2025 года № 154/

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

бөгөөд хуваарьт заасан бүх материалын орцыг хангасан хангалтыг зохион байгуулж хэвшээгүй байна. Өдөр тутмын хоолны цэс нь өглөөний хоол хийхгүй, олгосон материалаар өдөр 1, орой 1 хоол, цай талх хийж байна. Туршилтын зорилгоор гал түймэр унтраах аврах 10 дугаар ангийн 5 дугаар сарын 18-ны өдрийн хоол цагаан будаатай хуурга, оройн хоол гурилтай шөлийг Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн итгэмжлэгдсэн сорилын дүгнэлтийг гаргуулахад нийт илчлэгийн хэмжээ 1013,0 ккал байгаа нь хоногийн авах энерги зарцуулатын хэмжээнээс даруй 2700,0 хүртэл нэгжээр дутуу байна. Албан хаагчдын хоолны өнөөгийн жишгийг тодорхойлохын тулд 2026 оны 5 дугаар сарын 19-ны өдрийн дээжид сорьцын шинжилгээг Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лаборатори, НЭМҮТ-ийн итгэмжлэгдсэн лабораторид хийлгэсэн болно. ⁶ **Хавсралт 3.**

Он.сар.өдөр	Хийгдсэн хоол				Лабораторийн сорьцын дүн /ккал/	НЭМҮТ
	Өглөө	Өдөр	Орой	Илчлэг /ккал/		
2026.05.19		Цагаан будаатай хуурга:	Гурилтай шөл		1013.0 ⁷	1166,2

3.2.2. Онцгой байдлын байгууллага, албан хаагчдын дунд явуулсан судалгаа, үр дүн

Онцгой байдлын байгууллага, албан хаагчдын дунд үндсэн 3 төрлийн судалгаа явуулсан.

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний хангалт, үйлчилгээний өнөөгийн байдалд албан хаагчдын дунд явуулсан судалгааны тухайд:

Онцгой байдлын байгууллагын алба хаагчдын хүнсний хангалт, үйлчилгээний өнөөгийн байдал, шим тэжээлийн зохистой байдал, хүртээмж, чанар болон сэтгэл ханамжийг үнэлж, сайжруулах арга замыг тодорхойлох зорилгоор

- ✓ Онцгой байдлын байгууллагын хүнсний хангалт, үйлчилгээний өнөөгийн байдлыг тодорхойлох;
- ✓ Алба хаагчдын хүнсний үйлчилгээний талаарх сэтгэл ханамжийг үнэлэх;
- ✓ Хүнсний хангалт, үйлчилгээтэй холбоотой тулгамдсан асуудал болон сайжруулах боломжийг тодорхойлох зорилтыг дэвшүүлсэн байна.

Энэхүү судалгааг агшингийн судалгаа (Cross-sectional survey)-ны аргаар 2026 оны 5-р сарын 20–27-ны өдрүүдэд 13 асуулт бүхий Улаанбаатар хот, 18 аймаг, бүсийн нэгжүүдийн 1120 алба хаагч, цахим Google Form хэлбэрээр оролцсон.

Судалгааг

- Хүнсний хүртээмж
- Хоолны чанар
- Илчлэг, шим тэжээл

⁶ ЗХНЛ Итгэмжлэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас дээжийн бүртгэлийн дугаар 292

⁷ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас “Дээжийн бүртгэлийн дугаар №292”

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

- Эрүүл ахуй, аюулгүй байдал
- Үйлчилгээний зохион байгуулалт сэдвийн хүрээнд зохион байгуулснаар
- Алба хаагчдын хоол хүнсний хэрэгцээг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй тодорхойлох
- Хүнсний норм боловсруулах
- Хоол үйлдвэрлэл, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах
- Алба хаагчдын эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн чадвар, бэлэн байдлыг дэмжих
- Байгууллагын бодлого, төлөвлөлтөд нотолгоонд суурилсан мэдээлэл өгөх ач холбогдолтой гэж дүгнэсэн.

Оролцогчдын ажлын байрны нөхцөлөөр:

- Ангийн захирагч, салааны захирагч
- Гал сөнөөгч, аврагч
- Жолооч, засварчин
- Эмч, дуудлага хүлээн авагч байсан.

Судалгаанд оролцогчид ээлжийн бүрэлдэхүүний хоол хүнсний өнөөгийн байдал дүгнэхдээ 90.0 хувь нь 24 цагт 2 удаа хооллодог, 47.1 хувь нь хүртээмж "дунд" гэж үнэлсэн, 22.5 хувь нь хангалтгүй гэж үнэлсэн.

24 цагийн ээлжийн хугацаанд ердөө хоёр удаа хооллодог нь өндөр ачаалалтай, эрсдэлтэй нөхцөлд ажилладаг алба хаагчдын физиологийн хэрэгцээнд хүрэлцэхгүй байх магадлалтай. Нийт алба хаагчдын 47.1 хувь нь хүнсний хүртээмж "дунд зэрэг", 31.9 хувь нь "хангалттай", 22.5 хувь нь "хангалтгүй" гэж үзжээ.

Алба хаагчдын 66.7 хувь нь хоолны чанарт "дунд" болон "муу" үнэлгээ өгсөн нь сэтгэл ханамжгүй байдлыг харуулж байна. Хоолны чанарт сэтгэл ханамжгүй байгааг судлахад дараах шалтгааныг дурдсан байна:

- Хүнсний нормын санхүүжилт хүрэлцээгүйгээс хамгийн хямд хүнсний материал авдаг

• Махны үнэ нэмэгдэхэд мах багатай усан шөл, нөөцийн махаар хоол хийдэг

- Нэг порцод байх мах, ногооны хэмжээ бага байх
- Тогооч мэргэжлийн бус, хоолны амт чанар тааруу
- Сарын сүүлээр хүнс дуусч, 7 хоног гаруй мах байхгүй байх

"Ихэнх ээлжинд гарахдаа тостой цуйван иддэг.

Нэмэлт хүнс ба мэргэжлийн тогооч шаардлагатай 48.7 хувь, өөрийн мөнгөөр нэмэлт хүнс авдаг 55.5 хувь, мэргэжлийн тогоочгүй нэгж 36.8 хувь, илчлэг өндөр хүнс нэмэх шаардлагатай гэдгийг дурьдсан байна.

Нийт оролцогчдын бараг тал хувь нь нэмэлт хоол хүнсийг өөрийн мөнгөөр худалдан авч байгаа нь байгууллагаас олгож буй хүнсний хангалт хэрэгцээг бүрэн хангаж чадахгүй байгааг илтгэнэ. Мөн нийт нэгжийн 55.5 хувь нь мэргэжлийн тогоочгүй байгаа нь хоол үйлдвэрлэлийн чанар, эрүүл ахуй, аюулгүй байдалд сөргөөр нөлөөлж байна.

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

Хот суурингаас алслагдсан /хээрийн/ нөхцөлд үүрэг гүйцэтгэх үед 49.7 хувь нь хүнс хүрэлцэдэггүй гэсэн бол 68.4% нь бэлэн хоол (RTE) хэрэгтэй гэсэн 82.4 хувь нь хувиасаа нэмэлт хүнс бэлтгэдэг гэжээ.

Хээрийн нөхцөлд хоол үйлдвэрлэл зохион байгуулахад тулгардаг хамгийн том бэрхшээл нь хүнсний бүтээгдэхүүний хадгалалт юм. Энэ нь шинэ хүнс, мах, сүү, хүнсний ногоо зэрэг түргэн муудах бүтээгдэхүүний хэрэглээг хязгаарлаж, шим тэжээлийн чанарт сөргөөр нөлөөлдөг.

Алба хаагчид хувиасаа авч явдаг хүнсний төрлүүд нь 40.7 хувь нь лаазалсан мах, элэгний нухаш, хиа, 23.0 хувь нь боорцог, гурилан бүтээгдэхүүн, 22.4 хувь нь бэлэн хоол, гоймон болон бусад гэж хариулсан байна.

Алба хаагчдын дийлэнх нь хүнсний хангалтад бүрэн сэтгэл ханамжтай бус байгаа нь хүнсний чанар, хүртээмж, шим тэжээл болон үйлчилгээний зохион байгуулалтыг сайжруулах шаардлага байгааг илтгэж байна. Нийт оролцогчдын 83.9 хувь нь ажил үүргийн онцлогт тохируулан хоолны норм тогтоох шаардлагатай гэж үзсэн.

Дээрх санал асуулгаас дараах дүгнэлтүүд гарсан байна.

- ✓ Санхүүжилт ба хүнсний нийлүүлэлт
- ✓ Хээрийн нөхцөлийн хүнсний хангалт
- ✓ Хоолны нормыг шинэчлэх

Алба хаагчдын дийлэнх нь хүнсний хангалтад бүрэн сэтгэл ханамжтай бус бөгөөд ажил үүргийн онцлог, энерги зарцуулалтад нийцсэн ялгамжтай хоолны норм шаардлагатай гэж үзэж байна. Судалгааны дэлгэрэнгүйг хавсаргав. **Хавсралт 4.**

Онцгой байдлын байгууллагын дарга, нягтлан бодогчдоос авсан хоол, хүнсний хангамж, нөөцийн өнөөгийн байдлын судалгааны тухайд:

Онцгой байдлын байгууллагын хүнсний бүтээгдэхүүний хангамж, нөөцийн өнөөгийн байдлыг үнэлж, алба хаагчдын хэрэгцээг хангах боломж, тулгамдсан асуудал болон сайжруулах арга замыг тодорхойлох зорилгоор алба хаагчдын хүнсний бүтээгдэхүүний хангамжийн өнөөгийн байдлыг үнэлэх, хүнсний нөөцийн хэмжээ, нэр төрөл, хүрэлцээг тодорхойлох, хүнсний хадгалалт, түгээлтийн тогтолцоог судлах, хүнсний норм, хэрэгцээний нийцлийг үнэлэх, хангамж, нөөцийг сайжруулах санал боловсруулах зорилтын хүрээнд санал асуулгыг зохион байгуулсан байна.

Агшингийн судалгааны аргаар 2026 оны 5 дугаар сарын 20-ноос 27-ны хугацаанд онцгой байдлын албан байгууллагын дарга, нягтлан бодогчдоос 5 бүлэг бүхий 27 асуулттай асуумжийн хуудсыг ашиглан зохион байгуулсан байна.

Судалгаанд онцгой байдлын хот, хөдөөгийн байгууллагын 74 удирдах ажилтан, нягтлан бодогч нар хамрагджээ.

Санал асуулгад оролцсон анги, байгууллагын гал тогооны хувьд 78.6 хувь нь дотоод гал тогоогоор зохион байгуулдаг, худалдан авалтийн хувьд 77.9 хувь нь нормыг үндэслэн худалдан авалт хийдэг бол хоолны хуваарийг тогтмол мөрддөг 47.0 хувь, заримдаа мөрддөг 29.4 хувь хийдэг гэжээ. Анги байгууллагуудын 84.9 хувь нь өдөрт 2 удаа хооллодог, 15,2 хувь нь өдөрт 3 удаа хооллодог гэж хариулжээ. Хоолны цэсийг хэрхэн боловсруулж, хэн батлах талаар нэгдсэн ойлголтгүй, дийлэнх байгууллагад нөхцөл байдлаас хамаарч тодорхойгүй байгаа нь хоол хүнсний үйлчилгээний стандарт тодорхойгүй байдлыг харуулж байна.

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

Онцгой байдлын албан хаагчдыг ээлжийн хугацаанд нь шаардлагатай хэмжээ, нэр төрөл, чанар, аюулгүй байдлын шаардлага хангасан хүнсээр тогтвортой хангах үйл ажиллагааны хувьд орон нутгаас авдаг 44.0 хувь, төвлөрсөн хангалтаар авдаг 37.3 хувь болон бусад хэлбэрээр худалдан авдаг гэж хариулжээ. Анги, байгууллагуудын 40.8 хувь нь 7-оос дээш хоногийн нөөцтэй бөгөөд 61.5 хувь нь хүнсний тасалдал гарч байгаагүй, 40.4 хувь нь хүнсний тасалдал гарч байсан гэж хариулсан байна. Тасалдлын үндсэн шалтгаанууд нь

- Үнийн өсөлт
- Хүнсний материал хоногоосоо өмнө дуусдаг
- Няраваас хамааралтай нийлүүлэлт
- Гэрээт дэлгүүрийн барааны татан авалт ирээгүй үед
- Хоол хүнсний сарын төсөв хүрэлцдэггүй, өр зээл хэтэрсэн гэсэн байна.

Төсөв хүрэлцээгүй үед 36.1 хувь нь хэрэглээг хязгаарладаг, 29.7 хувь нь цэс өөрчилдөг, 19.6 хувь нь нэмэлт санхүүжилт хүсдэг авдаг гэж хариулсан нь хүнсний хангалтын тогтолцооны эмзэг байдлыг илэрхийлж байна.

Хээрийн нөхцөлд хоол хүнсний зохицуулалтын хувьд 28.5 хувь нь бэлэн хоол хэрэглэдэг, 29.2 хувь нь талбай дээр бэлтгэдэг, 42.3 хувь нь холимог байдлаар зохицуулдаг бол хээрийн үед гардаг хамгийн түгээмэл бэрхшээлүүд нь хадгалалтын асуудал, хүнсний аюулгүй байдал, гал тогооны нөхцөл байдал гэж дүгнэжээ.

Хоол боловсруулах материаллаг бааз, нөхцөлийн хувьд 55.9 хувь нь гал тогооны тоног төхөөрөмж хангалтгүй, 61.9 хувь нь хүнсний хангалтын нөхцөл 'дунд', 45.6 хувь нь эрүүл ахуйн шаардлага 'дунд', 31.2 хувь нь эрүүл ахуйн шаардлага хангалтгүй гэсэн бол 62.3 хувь нь хоол хүнсний чанарт хяналт тавьдаг, 56.8 хувь нь дотоод хяналтаар хянадаг, 33.6 хувь нь дотоод болон дээд шатнаас хянадаг гэсэн байна.

Санал асуулгад тулгамдаж буй асуудлын эрэмбээр нь 39.9 хувь нь хүнсний чанарын асуудал, 37.6 хувь нь санхүүжилт, 8.6 хувь нь хүний нөөцийн асуудал, 5.9 хувь нь тээвэр хангалтын асуудлыг дурьджээ.

Судалгаанд оролцогчдын 91 хувь нь хоол хүнсний зохион байгуулалтыг сайжруулах шаардлагатай бөгөөд зохион байгуулалт, хээр болон байнгын байрлал дахь нөөц, хангалт, тоног төхөөрөмж, материаллаг бааз, хяналтын тогтолцоог өөрчлөх гэж дүгнэсэн байна. **Хавсралт 5.**

"Хоол зохион байгуулалт" болон "Албаны бэлтгэл бэлэн байдал"-ын судалгааны тухайд Чингэлтэй дүүргийн Онцгой байдлын хэлтсийн эмч ахмад Б.Будцэцэг "Хоногийн ээлжид үүрэг гүйцэтгэж буй бие бүрэлдэхүүний ахуй хангамж, хооллолтын бодит нөхцөл байдал болон шөнийн цагаар үүсдэг хүнсний хэрэгцээг тодорхойлох зорилгоор судалгаа явуулсан байна. Судалгаанд Чингэлтэй дүүргийн Онцгой байдлын хэлтсийн Гал түймэр унтраах аврах 10 дугаар ангийн 38 албан хаагчаас "Хоногийн ээлжид үүрэг гүйцэтгэж буй ажилчдын хооллолт, нэмэлт зарцуулалт болон хэрэгцээ"-ний талаарх 10 асуулт бүхий судалгааг Google form-оор авчээ. Судалгааны дүнгээс харахад судалгаанд оролцсон алба хаагчдын дийлэнх нь үүрэг гүйцэтгэх үедээ хувийн зүгээс нэмэлт мөнгө тогтмол зарцуулдаг бөгөөд энэ зардал нь нэг удаа ээлжинд үүрэг гүйцэтгэх үед дунджаар 5,000-20,000 төгрөгийг хоол хүнсийг өөрсдийн хэрэгцээнд худалдан авдаг гэж дурджээ. Хамгийн түгээмэл 10,000-15,000 төгрөг гэж судалгаанд оролцсон албан хаагчид хариулсан бөгөөд энэ нь сард 10 удаа үүрэг гүйцэтгэхэд

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

100000,0-150000,0 төгрөгт хүрч байна. Алба хаагчдын худалдан авч буй зүйлс нь ихэвчлэн "түргэн хоол" төрлийн бүтээгдэхүүнүүд үүний дотор бэлэн гоймон, чихэрлэг зүйлс, ундаа, талх, сүү, хуушуур зэргийг голчлон авдаг. Судалгаанд оролцсон алба хаагчдын дийлэнх нь шөнийн цагаар идэх, уух зүйл зайлшгүй хэрэг болдог гэж хариулсан бол ялангуяа гал гарсан үед нэмэлт хоол идэх хэрэгцээ зайлшгүй болдог гэдгийг онцолсон байна. Судалгааг дүгнээд хоногийн ээлжид үүрэг гүйцэтгэж байгаа албан хаагчдын хоолны хангамж нь тэдний бодит хэрэгцээг бүрэн хангаж чадахгүй байгаагаас шалтгаалан өөрсдийн зүгээс худалдан авч байгаа, шөнийн цагаар болон ачаалалтай үед бэлэн гоймон зэрэг чанаргүй хүнс хэрэглэх нь ажилтнуудын ажиллах чадвар, эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа зэрэг нь "цэргийн албан хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль"-ийн 3.1, 5.1, 7.1.9 дэх заалтуудад нийцэхгүй байгаа юм.⁸

Мөн 2025 онд ОБЕГ-ын эрүүл мэнд сэтгэл зүйн хэлтсийн гаргасан тайланд нийт албан хаагчдын 38 хувь нь хоол боловсруулах эрхтэн, системийн өвчлөлтэй байгаа тул албан хаагчдын ажил үүргийн төрөлт хамааран хүнс, хоол тэжээлийн хангамжийг сайжруулах шаардлагатай гэж дүгнэжээ. **Хавсралт 6.**

"Хоол зохион байгуулалт" болон "Албаны бэлтгэл бэлэн байдал"-ын шууд уялдаа холбоог тодорхойлж, системийн шинэчлэл хийх логик үндэслэлийг тодорхойлох зорилгоор тус ангийн ээлжинд үүрэг гүйцэтгэж буй алба хаагчдаас эхний өдөр "Алба хаагчдын эрүүл зөв хооллолт, сэтгэлзүйн тогтвортой байдал"-ын талаарх 25 асуулт бүхий судалгаанд 66 алба хаагч, 7 -н өдөр мэргэжлийн тогоочоор хоол үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааг гүйцэтгүүлсний дараа "Алба хаагчдын сэтгэлзүй, бэлтгэл бэлэн байдал"-д гарсан өөрчлөлт зэргийг Google form-оор 18 асуулт бүхий судалгааг авах үед 38 алба хаагч хамрагдсан байна.

Судалгаагаар мэргэжлийн тогоочтой болох нь алба хаагчдад үзүүлж буй хөнгөлөлт биш, харин байгууллагын хамгийн үнэ цэнтэй хөрөнгө болох алба хаагчдын амь нас, эрүүл мэнд, сэтгэлзүй, албаны бэлтгэл бэлэн байдлыг хангаж буй арга хэмжээ гэж дүгнээд цаашид онцгой байдлын байгууллагын харьяаны гал түймэр, унтраах, аврах ангиудаас судалгааг авч харьцуулан жишиж бодит асуудлыг тодорхойлох, мэргэжлийн тогоочтой болох орон тоог баталж, мэргэжлийн удирдлагаар хангах, 24 цагаар хүнд нөхцөлд үүрэг гүйцэтгэж буй алба хаагчдын онцлогт тохирсон илчлэг өндөртэй тусгай цэс батлах, мэргэжлийн тогоочийн ажлын бүтээмжийг дэмжих, эрүүл ахуйг хангах зорилгоор гал тогооны тоног төхөөрөмжийг үе шаттайгаар шинэчлэх, тогоочийн ажлын хуваарийг дуудлагын давтамжтай уялдуулах ажлыг хэрэгжүүлэх нь зүйтэй гэсэн саналыг тавьсан байна.⁹

3.2.3. Монгол Улсын хоол тэжээлийн хүрээлэнгийн судалгааны үр дүн

Монгол хүний хүнсний бодит улсын дундаж хэрэглээг авч үзэхэд хөдөөд мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, гурил, будаа, ургамлын тосыг улсын дунджаас давж хэрэглэдэг бол хотод гурилан бүтээгдэхүүн, төмс, хүнсний ногоо, жимс, жимсгэнэ, өндөг, цөцгийн тос, сахар, чихрийн зүйлийг улсын дунджаас давж, буурцагт ургамлыг улсын дунджийн хэмжээнд хэрэглэж байна. Нэг хүнд сард ноогдох хүнсний зарим бүтээгдэхүүний улсын дундаж хэрэглээ 2024 оны

⁸ "Хоногийн ээлжинд үүрэг гүйцэтгэж буй бүрэлдэхүүний хооллолт, нэмэлт зарцуулалт болон хэрэгцээний судалгааны дүнгийн тухай" илтгэх хуудас 2025 оны 5 дугаар сарын 21

⁹ "Алба хаагчдын хооллолт ба бэлтгэл бэлэн байдлыг хангах талаар судалгааны үр дүнгийн тухай илтгэх хуудас" 2026 оны 04 дүгээр сарын 07

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

байдлаар мах, махан бүтээгдэхүүн 316.7 гр, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн 300 гр, цөцгийн тос 3.3, гурил, гурилан бүтээгдэхүүн гурилд шилжүүлснээр 310.0 гр, төрөл бүрийн будаа 73.3 гр, чихэр, сахарын зүйл сахарт шилжүүлснээр 30.0 гр, Загас, загасан бүтээгдэхүүн 60 гр, өндөг, 2 ш, төмс 83.3, хүнсний ногоо 73.3, жимс, жимсгэнэ 23.3 гр, ургамлын болон өөхөн тос 13.3 грамм болж байна.

Нэг хүний хоногт хэрэглэсэн хүнсний бүтээгдэхүүний илчлэг, найрлагыг авч үзэхэд улсын дундаж илчлэг 2613,0 ккал үүнээс уураг 108,1 гр буюу нийт илчлэгийн 17 хувь, өөх тос 88,1 гр буюу нийт илчлэгийн 31,3 хувь, нүүрс ус 329,2 гр буюу 51,6 хувийг эзэлж байна. Энэ тоог хот хөдөөгөөр нь авч үзвэл хотын хэмжээнд илчлэг 2281.2 ккал үүнээс уураг 91.8 гр, өөх тос 73.8 гр, нүүрс ус 297.3 гр, хөдөөд илчлэг 2941.7 ккал үүнээс уураг 124.4 гр, өөх тос 102.3 гр, нүүрс ус 360.8 гр байна.¹⁰

Монгол хүний нэг хоногийн хүнсний багцын хэрэглээнд мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, гурил, гурилан бүтээгдэхүүн, будаа, төмс, сахар, чихрийн зүйлийн хүртээмж хангалттай, бусад хүнсний бүтээгдэхүүний хүртээмж хангалтгүй буюу дутагдалтай байна. Хүн амын хүнсний хэрэгцээ нь үндсэндээ мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү, гурил зонхилон хангагдсан хэвээр байгаа гэж үзжээ.¹¹

Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны А/74 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Монгол хүний хоногийн хоол хүнсээр авбал зохих илчлэг, үндсэн шимт бодис, аминдэм, эрдэс бодисын зөвлөмж хэмжээгээр уураг 15 хувь, өөх тос 25 хувь, нүүрс ус 60 хувь¹² гэж үзсэн бол ДЭМБ-аас гаргасан зөвлөмжөөр уураг 10-15 хувь, өөх тос 15-30 хувь, нүүрс ус 45-75 хувь байна¹³. Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормын төслийн хүрээнд авах шимт бодисын хэмжээг тооцоход уураг 14,5 хувь, өөх тос 27,3 хувь, нүүрс ус 58,2 хувь болж байгаа нь дотоодын болон гадаадын эрүүл мэндийн байгууллагын дундаж түвшинтэй нийцэж байна гэж үзэж байна.

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормын төслийг “Монгол хүний хоногийн хоол хүнсээр авбал зохих илчлэг, үндсэн шимт бодис”-ын хэмжээтэй харьцуулсан судалгаа

Өгөгдөхүүн	Биеийн хүчний хүнд хөдөлмөр эрхэлдэг хүн	Дэлхийн ЭМ-ийн байгууллагаас гаргасан зөвлөмж	Онцгой байдлын албан хаагчдын норм
------------	--	---	------------------------------------

¹⁰ Эх сурвалж: /ҮСХ, мэдээллийн нэгдсэн сан: 1212.mn/mn/

¹¹ ҮСХ “Хүнсний аюулгүй байдлын статистикийн үзүүлэлт 2024”

¹² Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны А/74 дүгээр тушаал 1,2,3 дугаар хэвсрэлт

¹³ Human energy requirements, 2001, Protein and amino acid requirements in human nutrition, 2007, Fat and fatty acids in human nutrition, 2010, FAO/WHO

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

хэмжих нэгж		гр	ккал	Хувь	Гр	ккал	хувь	гр	ккал	хувь
Шимт бодис /ккал/		3300.0			2000.0			3884.2		
Үүнээс	Уураг /гр/ккал/	124	496	15.0	50-75	200-300	10-15	140.4	561.6	14.5
	Өөх тос /гр/ккал/	92	828	25.1	33-67	297-603	15-30	118	1062	27.3
	Нүүрс ус /гр/ккал/	495	1980	60.0	225-375	900-1500	45-75	565.2	2260.8	58.2
Эх сурвалж:		Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны А/74 дүгээр тушаалын 1 дүгээр хавсралт "ХОНОГИЙН ХООЛ ХҮНСЭЭР АВБАЛ ЗОХИХ ИЛЧЛЭГ, ҮНДСЭН ШИМТ БОДИСЫН ЗӨВЛӨМЖ ХЭМЖЭЭ"			Human energy requirements, 2001, Protein and amino acid requirements in human nutrition, 2007, Fat and fatty acids in human nutrition, 2010, FAO/WHO			Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний хоногийн нормын төсөл		

3.2.4. Зэвсэгт хүчин, Хил хамгаалах байгууллагын албан хаагчдын хүнсний нормын тухайд

Зэвсэгт хүчний цэргийн албан хаагчдын хүнсний хангамжийн хоногийн нормыг Цэргийн алба хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 7.2-т заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газрын 2021 оны 5 дугаар сарын 12-ны өдрийн 133 дугаар тогтоолоор өөрчлөн баталж дагаж мөрдөж эхэлсэн байна. Энэ норм нь албан хаагчид Зэвсэгт хүчний хуулиар хүлээсэн үүргийг биелүүлэх үеийн онцлог бүрт тохируулж үндсэн 5, тусгай 6, нэмэгдэл 2 нийт 13 багц нормын хүрээнд багц тус бүрдээ 6-28 төрөлд нийт 106 бүтээгдэхүүнийг хэрэглэхээр тусгажээ. Нормын зориулалт тус бүрээс шалтгаалан хоногт авах илчлэг, амин дэм, эрдэс бодисын хэмжээг өөр өөрөөр тогтоож ердийн буюу 1 дүгээр норм "Цэргийн жинхэнэ албаны байлдагч, түрүүч, сонсогч болон цэргийн гэрээт алба хаагчийн хүнсний хоногийн норм"-нь 3800-4200 ккал хүртэл илчлэгтэй байхаар баталсан байна.¹⁴ **Хавсралт 7.**

Хил хамгаалах байгууллагын анги, салбаруудад Монгол Улсын хилийн тухай хуулийн 33.2, 38.7, 39.5-д заасныг тус тус үндэслэн Хилийн цэргийн албан хаагчдын дүрэмт хувцас болон хэрэглэлийн норм, эдэлгээний хугацаа, хүнсний хангамжийн хэмжээ, хилийн нэмэгдэл олгох журмуудыг нэгтгэн баталж тогтоолын 5 дугаар хавсралт болгон хүнсний хангамжийн хэмжээг баталсан байна. Энэ норм нь алба хааж буй бүсээс хамаарч 4 багцаар хүнсний 25 нэр төрлийн бүтээгдэхүүний хүрээнд хоногт 4242-4410 ккал илчлэг авахаар тогтоосон байна.¹⁵ **Хавсралт 8.**

¹⁴ Монгол Улсын Засгийн газрын 2021 оны 133 дугаар тогтоол

¹⁵ Монгол Улсын Засгийн газрын 2017 оны 174 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралт

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

3.2.5. Хүнсний зах зээлийн үнийн судалгаа, улирлын хэлбэлзэл

Онцгой байдлын албан хаагчдын хоногийн хүнсний хангамжийн нормыг боловсруулахтай холбогдуулан хүнсний үндсэн бүтээгдэхүүний зах зээлийн үнэ, тэдгээрийн улирлын хэлбэлзлийн судалгааг хийх зайлшгүй шаардлага гарч байгаа юм. Хүнсний үндсэн бүтээгдэхүүний одоогийн зах зээлийн үнийг тодорхойлох, бүс нутгийн ялгаа, цаг хугацааны хүчин зүйлээс шалтгаалсан үнийн хэлбэлзлийг тогтоох нь хоногийн хүнсний нормын зардлын тооцоонд ашиглах суурь үнийн мэдээллийг бэлтгэхэд ашиглагдана. Үнийн хэлбэлзэл их байх нь хүнсний нормыг өртөгөөр бус материалаар тооцох шаардлагатай байгааг илэрхийлнэ. Монгол Улсын хүнсний зах зээл нь дотоодын үйлдвэрлэл болон импортын бараа бүтээгдэхүүний хоорондын тэнцлийн суурин дээр тогтдог бөгөөд 2025 оны байдлаар нийт хэрэглэсэн хүнсний бүтээгдэхүүний ойролцоогоор 40-45 хувь нь импортын бүтээгдэхүүн эзэлж байна. Гарал, эх үүсвэрээр нь мах, малын гаралтай бүтээгдэхүүн 95 хувь, сүү, цагаан идээний 80-85 хувь нь дотоодын үйлдвэрлэл эзэлж байгаа нь давуу тал болж байгаа ч үр тариа, гурил 60-70 хувь, хүнсний ногоо, жимс жимсгэний 70 хүртэл хувь, ургамлын тос, чихрийн төрлийн бүтээгдэхүүний 90 хувь нь импортийн бүтээгдэхүүн эзэлж байгаа нь үнийг тогтвортой барихад сөргөөр нөлөөлж байна.¹⁶

Хүнсний бүлэг	Ханшийн өндөр үе	Ханшийн доод үе	Дундаж хэлбэлзэл %
Мах, малын гаралтай бүтээгдэхүүн	Зун (6-8 сар)	Өвөл (12-2 сар)	+15-27%
Сүү, цагаан идээ	Өвөл (11-2 сар)	Зун (6-8 сар)	-14-21%
Хүнсний ногоо (орон нутгийн)	Хавар (4-5 сар)	Намар (9-10 сар)	-100-213%
Үр тариа, гурил (импортын)	Зун (6-8 сар)	Намар (9-11 сар)	+5-8%
Ургамлын тос, чихэр (импортын)	Жилийн турш тогтвортой	—	+5-7%

Монгол Улсын хүнсний бүтээгдэхүүний зах зээлийн үнийн хэлбэлзэлд гол нөлөөлдөг хүчин зүйлүүд нь:

- ✓ Улирлын болон цаг агаарын нөлөө: Монголын эрс тэс уур амьсгал хүнсний үйлдвэрлэл, нийлүүлэлтэд шууд нөлөөлдөг
- ✓ Валютын ханшийн хэлбэлзэл: Төгрөгийн ам.долларт харьцах ханш импортын бүтээгдэхүүний үнийг тодорхойлдог
- ✓ Логистик, тээврийн зардал: Өргөн уудам газар нутаг, зам харилцааны хөгжил сул байгаа нь тээврийн зардалд нөлөөлдөг

¹⁶ Үндэсний статистикийн хорооны даргын 2024 2 дугаар сарын 02-ны едрийн А/169 дүгээр тушаалын дугаар хаесралтууд

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

- ✓ Импортлогч улсуудын хүнсний экспортын бодлого: Гурил, үр тариа, ургамлын тосны нийлүүлэлт
- ✓ Байгалийн гамшиг ослын шалтгаан: Малын хорогдол нь мах, цагаан идээний нийлүүлэлтийг бууруулдаг

Хүнсний үнийн өндөр хэлбэлзлээс шалтгаалан онцгой байдлын албан хаагчдын хоногийн хүнсний нормыг материалаар тооцож норм тогтоох шаардлагатай байгаа нь харагдаж байна.

ДӨРӨВ. ТУРШИЛТ, БАТАЛГААЖУУЛАЛТ ЯВУУЛСАН ТУХАЙ

4.1. Туршилтын зорилго ба хамрах хүрээ

“Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний норм тогтоосон төслийн үндэслэл, хэрэгцээ, илчлэг болон шим тэжээлийн зохистой байдлыг практикт турших зорилгоор Чингэлтэй дүүргийн Онцгой байдлын хэлтсийн Гал түймэр унтраах аврах 10 дугаар ангийн гал тогоог түшиглэн 2026 оны 4 дүгээр сарын 16-ны өдрөөс 4 дүгээр сарын 22-ны өдөр, 5 дугаар сарын 11-ны өдрөөс 13-ны өдрүүдэд 2 удаа зохион байгууллаа.

Хоолны орцын нормд үндэслэн хоол хүнсний найрлага дахь энерги ялгаруулагч шимт бодисуудын хэмжээг тодорхойлох тооцооны арга /калорметр/, химийн шинжилгээний /лаборатор/ 2 аргаар тодорхойлсон.

Хоолны хуваарийн дагуу өдрийн нормын хүнсний бүтээгдэхүүн бүрийн шимт бодисыг **Атвотерын тооцооллын аргаар**¹⁷ хүнсний бүтээгдэхүүний шимт бодисын утгыг 100 грамм бүтээгдэхүүн бүрт харьцуулж 1 грамм уураг исэлдэхэд 4.0 ккал, 1 грамм өөх тос исэлдэхэд 9.0 ккал, 1 грамм нүүрс ус исэлдэхэд 4.0 ккал дулаан ялгардаг гэж үзээд доорх томьёоны дагуу илчлэгийг тооцож гаргасан.

Илчлэг (ккал)=[(нүүрс ус /г/ *4 ккал/г] + [өөх тос /г/ * 9 ккал/г]+ [уураг/г*4 ккал/г]

100 грамм хүнсний бүтээгдэхүүнд байх илчлэгийн хэмжээг *Food and Agriculture Organization* /НҮБ-ын Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллага/ болон Монгол Улсын Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны А/74 дүгээр тушаалаар баталсан жагсаалт, MNS 6648:2016 стандарт болон бусад эх сурвалжийн тооцоонуудад үндэслэн тооцсон.

Жишээлбэл: Нарийн махан хуурганы мах 160 грамм, цагаан будаа 60 грамм тутамд тооцсон аргачлалыг үзүүлэв.

Мах- (15.7*4*1.6)+(8*9*1.6)=215.6 ккал илчлэг

Цагаан будаа- (7*4*0.6)+(0.6*9*0.6)+(78*4*0.6)=207.6 ккал илчлэг

¹⁷ АНУ-ын Хөдөө аж ахуйн байгууллага В.О.Атвотер болон түүний багийн боловсруулсан аргачлал (Атвотер ба Вудс, 1896).

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

Тооцооллын аргаар туршилт үзүүлэлтийн хоолыг хүнсний нормын төслөөр тогтоосон хэмжээгээр 7 хоногийн хоолны хуваарийг хийж 4 дүгээр сарын 15-ны өдөр, өглөөний цай сүүтэй шар будаа, боорцог, зөөхий, өдрийн хоол мантаутай ногоотой шөл, нарийн махан хуурга, цай талх, оройн хоолонд цуйван, цай, талх хийж албан хаагчдад олгосон. Энэ өдрийн нийт шимт бодисын илчлэгийн хэмжээ 3999,64 ккал болсон байна.

**ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН АЛБАН ХААГЧДЫН ТУРШИЛТ, ҮЗҮҮЛЭЛТИЙН
ХООЛНЫ НЭГ ӨДРИЙН ИЛЧЛЭГИЙН ХЭМЖЭЭ**

Огноо	Гариг	Цагалбар	Хоолны нэр	Уураг (гр)	Өөх тос (гр)	Нүүрс ус (гр)	Илчлэг (ккал)
2026.04.15	Лхагва	Өглөө	Сүүтэй шар будаа, Өглөөний цай	30.25	59.55	123.80	1152.15
		Өдөр	Мантаутай ногоотой шөл	27.82	17.30	85.15	607.54
			Нарийн махан хуурга	33.24	21.71	76.63	634.83
			Талх	10.40	1.56	65.00	315.64
			Өдрийн хоолны бүгд	71.46	40.56	226.78	1558.00
		Орой	Цуйван	39.52	47.25	96.05	967.49
			Талх, Үзэмний шүүс	9.00	1.50	68.00	322.00
			Оройн бүгд	48.52	48.75	164.05	1289.49
			Хоногийн нийт	150.23	148.86	514.63	3999.64

Энэ өдрийн хоолыг баталж Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорьцын шинжилгээнд дээжийг өгч химийн үзүүлэлтийг MNS 5035:2020 стандартаар баталсан аргаар тооцуулахад илчлэгийн хэмжээ 3333,0 гарсан нь 2 аргын хооронд -666.1 байлаа¹⁸. **Хавсралт 9.**

Туршилт үзүүлэлтийн хоолны шимт бодисын хэмжээнд хийсэн тооцооллын 2 аргын зөрүү байж болох +/-500 үзүүлэлтээс их 900 хүртэл ккал-ын хэмжээтэй байсан тул ажлын хэсэг дахин нягтлахад дээжийн савны хэмжээнээс шалтгаалж ихэнх 1 дүгээр хоолны дээж зохих хэмжээнээс 150-210 грамм дутуу, өглөөний хоолны зөөхий, боорцог, өдөр оройн хоолны талхыг сорьцод оруулаагүй, түүнчлэн томилогдсон тогоочийн мэргэжлийн ур чадвар, ажлын өгсөн чиглүүлэг дутмаг байсан гэж дүгнээд туршилт үзүүлэлтийн хоолыг 3 өдрийн турш дахин зохион байгуулахаар шийдвэрлэсэн.

¹⁸ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас "Дээжийн бүртгэлийн дугаар №242"

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

4.2. Туршилт үзүүлэлтийн хоолны шимт бодисын хэмжээг тодорхойлсон дүн

Он.сар.өдөр	Хийгдсэн хоол /Тооцооны арга/				Лабораторийн сорьцын дүн /ккал/	Зөрүү /ккал/	Тайлбар, шалтгаан
	Өглөө	Өдөр	Орой	Илчлэг /ккал/			
2026.04.15	Сүүтэй шар будаа	Ногоотой шөл, мантуу	Нарийн махан хуурга, мантуу	3999,1	3333,0 ¹⁹	666,1	Талх, зөөхий сорьц аваагүй
2026.04.16	Сүүтэй будаа, боорцог	Гурилтай шөл, хуушуур	Котлет, талх		2853,6 ²⁰		Зөөхий, өдрийн хоолны талх сорьц аваагүй, 1 дүгээр хоолны порц 200 гр дутуу
2026.04.17	Сүүтэй будаа, өндөг, зайдас, талх, сийр	Ногоотой шөл бинтэй, будаатай хуурга:	Шпагетти		3379,6 ²¹		Оройн хоолны талх дутуу, 1 дүгээр хоолны порц дутуу
2026.04.18	Сүүтэй цай: (Талх, өндөг, зайдас, сийр)	Гурилтай шөл: Ногоотой хуурга, талх:	Цуйван:		3457,6 ²²		1 дүгээр хоолны порц 210 гр дутуу, оройн хоолны талхны сорьц хийгээгүй
2026.04.19	(Гурвалжин будаатай сүүтэй цай, цөцгийтэй боов, өндөг)	Жигнэсэн гурилтай шөл: Будаатай хуурга, талх:	Гульяш:		3734,9 ²³		Оройн хоолны талх дутуу
2026.04.20	Сүүтэй цагаан будаа, өндөг, зайдас, боорцог, сийр	Ногоотой шөл талх, боорцог: Мантуун бууз:	Будаатай хуурга:		3163,7 ²⁴		1 дүгээр хоолны порц 160 гр дутуу, оройн хоолны талхны сорьц хийгээгүй
2026.04.21	Сүүтэй гурвалжин будаа:	Хөц будаатай шөл: Бууз:	Гоймонтой хуурга:		3138,4 ²⁵		Өглөөний хоолны зөөхий, боорцог, өдөр хоолны талх сорьц хийгдээгүй.

¹⁹ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас "Дээжийн бүртгэлийн дугаар №242"²⁰ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас "Дээжийн бүртгэлийн дугаар №243"²¹ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас "Дээжийн бүртгэлийн дугаар №244"²² Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас "Дээжийн бүртгэлийн дугаар №245"²³ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас "Дээжийн бүртгэлийн дугаар №246"²⁴ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас "Дээжийн бүртгэлийн дугаар №247"²⁵ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас "Дээжийн бүртгэлийн дугаар №248"

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

Ингээд ажлын хэсгээс туршилт үзүүлэлтийн хоолыг 2026 оны 5 дугаар сарын 11-нээс 5 дугаар сарын 13-ны өдрүүдэд дахин зохион байгуулж баталгаажуулсан. Энэ өдрүүдийн хоолыг Онцгой байдлын давтан сургалт сэргээн засах төв 113 дугаар ангийн ерөнхий тогооч, мастер тогооч ахлах ахлагч Б.Байгалмаа боловсруулалтыг хийсэн. “Албан хаагчдын туршилт үзүүлэлтийн хоолны хуваарь”²⁶-ийг ажлын хэсгийн зөвлөх О.Баянжаргалын удирдлагад Онцгой байдлын ерөнхий газрын харьяа “Аврагч” биеийн тамир, техник-спортын хороо 120 дугаар ангийн эрүүл ахуйч, хошууч З.Эрхэмбаяр, тогооч ахлах ахлагч Б.Байгалмаа нар хийж, Нийслэлийн онцгой байдлын газрын Санхүү, эдийн засгийн хэлтсийн дарга дэд хурандаа С.Буяннэмэхээр хянуулан Онцгой байдлын ерөнхий газрын Санхүү, ар талын газрын ар тал хангалтын хэлтсийн дарга хурандаа Д.Урантулгаар батлуулсан болно.

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН АЛБАН ХААГЧДЫН ХООЛНЫ ХУВААРЬ

(Багц №1, Багц №2, Багц №3 — 3 өдрийн хоолны цэс)

Огноо	Хоолны төрөл	Хоолны нэр	Шим тэжээлийн хэмжээ (гр)			Хоолны илчлэг (ккал)	Өдрийн нийт илчлэг (ккал)
			Уураг	Өөх тос	Нүүрс ус		
5 дугаар сарын 11	Өглөө	Сүүтэй шар будаа, зайдас, шарсан өндөг, огурцы, улаан лооль	33.61	37.41	133.60	1005.49	4519,0
	Өдөр	Ногоотой шөл, сүүстэй үхрийн мах, цай, талх	76.20	49.14	161.28	1392.12	
	Орой	Цуйван, цай, талх	51.52	58.05	132.35	1257.89	
	Завсрын цай	Завсрын цай	11.81	16.32	122.48	684.04	
5 дугаар сарын 12	Өглөө	Бантан, талх, сахар, цөцгийн тос	30.59	17.94	117.27	752.85	4305.37
	Өдөр	Борщ, цагаан будаатай хуурга, цай, талх	73.47	71.01	181.29	1658.15	
	Орой	Гоймонтой хуурга, цай, талх	58.35	36.49	158.52	1195.88	
	Завсрын хүнс	Завсрын хүнс	11.81	16.32	122.48	684.04	
5 дугаар сарын 13	Өглөө	Каш /хүүхдийн будаа/, омлет, зайдас, талх	35.83	31.58	152.83	1038.86	4262.0
	Өдөр	Ногоотой шөл, томат луувантай үхрийн мах, цай, талх	80.10	56.54	233.08	1761.59	
	Орой	Жигнэсэн гурилтай шөл, цай, талх	47.43	36.16	98.79	910.31	
	Завсрын хоол	Завсрын хоол	15.25	29.50	81.12	650.98	

²⁶ “Онцгой байдлын албан хаагчдын туршилт үзүүлэлтийн хоолны хуваарь” багц №1, №2, №3

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

4.3. Туршилт үзүүлэлтийн хоолны шимт бодисын хэмжээг тодорхойлсон дүн

Он.сар.өдөр	Хийгдсэн хоол				Лабораторийн сорьцын дүн /ккал/	НЭМҮТ
	Өглөө	Өдөр	Орой	Илчлэг /ккал/		
2026.05.11	Сүүтэй шар будаа:	Ногоотой шөл, талх: Өдрийн хоол Соустай үхрийн мах:	Цуйван, талх: Цай, боорцог, цөөхий,	4519,0	3353.8 ²⁷	4834,0 ²⁸
2026.05.12	Талх: (Шарсан өндөг, сийр, хиа, өргөст хэмх, помидор)	Борш, талх: Шарсан төмстэй будаатай хуурга:	Гоймонтой хуурга, талх: Үзэмний шүүс, боорцог, зөөхий, кофе	4305.3	4531.9 ²⁹	4694.08 ³⁰
2026.05.13	Бантан, өндөг, зайдас, талх, сийр:	Шарсан төмстэй ногоотой шөл: Гуляш: талх	Жигнэсэн гурилтай шөл: талх	4262,0	3968,8 ³¹	4586.3
2026.05.19		Цагаан будаатай хуурга:	Гурилтай шөл		1013.0 ³²	1166,2

Туршилтын хоёр дахь удаагийн хоолыг зохион байгуулж 3 багц хоолны хуваарийн хүрээнд мастер тогооч ахлах ахлагч Б.Байгалмаа боловсруулалтыг хийж дээжийн шинжилгээг Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лаборатори болон Нийслэлийн эрүүл мэндийн төвийн итгэмжлэгдсэн лабораторт тус тус сорьцыг өгч шинжлүүлэхэд 2 арга, лабораторудын шинжилгээний хариу зохих түвшинд тохирсон тул туршилт үзүүлэлтийн хоол амжилттай зохион байгуулагдсан гэж дүгнэлээ. **Хавсралт 10.**

ТАВ. ХҮНСНИЙ НОРМ, ТҮҮНИЙГ ТОГТООСОН ҮНДЭСЛЭЛ

“Онцгой байдлын алба хаагчдын энерги зарцуулалт ба нөлөөлөх хүчин зүйлс” судалгааны ажлаар батлагдсан Онцгой байдлын албан хаагчдын ажил үүргийн төрлөөс хамаарч зарцуулж буй энерги зарцуулалтын хэмжээг нөхөн хангах боломж бүхий хүнсний нормын төслийг гадаад, дотоодын Онцгой байдлын

²⁷ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас “Дээжийн бүртгэлийн дугаар №286”

²⁸ Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний лавлагаа лаборатори сорьцын дүнгийн хуудас №093

²⁹ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас “Дээжийн бүртгэлийн дугаар №287”

³⁰ Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний лавлагаа лаборатори сорьцын дүнгийн хуудас №094

³¹ Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас “Дээжийн бүртгэлийн дугаар №288”

³² Зэвсэгт хүчний нэгдсэн лабораторийн сорилтын дүнгийн хуудас “Дээжийн бүртгэлийн дугаар №292”

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

байгууллага, Монгол Улсын төрийн цэргийн байгууллагуудын хүнсний хангалтын норм, Онцгой байдлын байгууллагын албан хаагчдын хүнсний хангалтын өнөөгийн байдал, хүн амын хүнс, хоол тэжээлийн талаар гаргасан заавар зөвлөмж зэргийг үндэслэн ажил үүргийн ачаалал, орон зай, хэрэглэх байдлаас нь хамаарч дараах төрлөөр тогтоосон.

Ээлжийн гал сөнөөгч, аврагчдийн хүнсний хоногийн норм №1- Хот суурин нөхцөлд үүрэг гүйцэтгэхээр ээлжинд томилогдсон гал сөнөөгч, аврагч болон анги байгууллагын байлдааны жижүүр, хоногийн харуул манааны офицер, ахлагч нар хэрэглэнэ. Нормын багц нь 30 нэр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүн, хоногийн шимт бодисын илчлэгийн хэмжээ 3900-4400 ккал болж байгаа нь тооцооны буюу лабораторийн аргаар батлагдсан.

**ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН АЛБАН ХААГЧДЫН ХҮНСНИЙ ХАНГАМЖИЙН 1 ДҮГЭЭР
НОРМЫГ ХЭРЭГЛЭХЭД НЭГ ХОНОГИЙН ХҮНСНИЙ БҮТЭЭГДЭХҮҮНЭЭС ГАРАХ
ШИМТ БОДИСЫН ХЭМЖЭЭ**

№	Хүнсний бүтээгдэхүүн	Хэмжих нэгж	Ээлжийн гал сөнөөгч, аврагчдийн хүнсний хоногийн норм	Уураг /гр/	Өөх тос /гр/	Нүүрс ус /гр/	Бүгд /Ккал/
Нэг.Мах, махан бүтээгдэхүүн							
1	Малын мах	гр	420	65.94	42	0	641.76
2	Боловсруулсан махан бүтээгдэхүүн	гр	40	3.2	2.8	0.16	38.64

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

№	Хүнсний бүтээгдэхүүн	Хэмжих нэгж	Ээлжийн гал сөнөөгч, аврагчдийн хүнсний хоногийн норм	Уураг /гр/	Өөх тос /гр/	Нүүрс ус /гр/	Бүгд /Ккал/
Хоёр. Гурил, гурилан бүтээгдэхүүн, будаа							
3	Улаанбуудайн 1 дүгээр гурил	гр	100	12.4	1	69.7	337.4
4	Төрөл бүрийн гоймон	гр	60	5.58	0.48	42.54	196.8
5	Төрөл бүрийн будаа	гр	80	5.2	0.8	49.6	226.4
6	Нарийн боов	гр	100	7.7	1.1	66.8	307.9
7	Талх /1-р гурилан/	гр	150	11.4	1.35	74.55	355.95
8	Талх /2-р гурилан/	гр	150	10.65	1.65	69.6	335.85
Гурав. Төмс, хүнсний ногоо							
9	Төмс	гр	300	6	0.3	59.1	263.1
10	Манжин	гр	40	0.36	1.72	8.52	51
11	Лууван	гр	80	0.8	3.68	23.2	129.12
12	Байцаа	гр	200	2.26	4.72	28.8	166.72
13	Сонгино	гр	60	0.6	2.88	10.8	71.52
14	Нөөшилсөн ногоо	гр	25	1.2	0.23	1.32	12.4
15	Сармис	гр	5	0.28	0.8	4.15	24.9
Дөрөв. Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн							
16	Шингэн сүү	гр	100	3.1	3.1	4.75	59.3
17	Цэцгийн тос /75-аас багагүй хувийн тослогтой/	гр	20	0.12	16.5	0.18	149.7
Тав. Ус, ундаа							
18	Цэвэр ус	мл	1000	0	0	0	0
19	Цай	гр	2	0.43	0	0.15	2.33
20	Дүрдэг цай	гр	1.5	0.3	0	1.64	1.86
21	Найруулдаг кофе /1 удаагийн/	гр	12	1.8	0.43	0.84	14.4
Зургаа. Тос							
22	Ургамлын тос	мл	40	0	32.4	0	291.6
Долоо. Бусад							
23	Элсэн чихэр	гр	30	0	0	30	120
24	Хуурай хөрөнгө	гр	0.5	0.06	0	0.06	0.48
25	Өндөг	ш	1	0.13	0.12	0.01	1.57
Найм. Хоол амтлагч							
26	Давс /иоджуулсан/	гр	15	0	0	0	0
27	Лаврын навч	гр	0.2	0	0	0	0
28	Томатны сүмс	мл	5	0.95	0	0.24	4.74
29	Цуу	мл	2	0	0	0	0
30	Перц	гр	0.3	0	0	0	0
31	Төрөл бүрийн хуурай амтлагч	гр	5	0	0	0	0
Ес. Жимс, жимсгэнэ							
32	Хатаасан жимс /үзэм, чацаргана гэх мэт/	гр	30	0.3	0	19.5	79.2
Нэг өдрийн нийт хэмжээ		гр		140.75	118.05	566.19	
Нийт шимт бодисын хэмжээ /ккал/				14.86	27.35	58.3	4100,0

Хот суурингаас алслагдмал газар үүрэг гүйцэтгэж буй гал сөнөөгч, аврагчдийн хүнсний хоногийн норм №2- Хээрийн нөхцөлд үүрэг гүйцэтгэхээр томилогдсон албан хаагчдын хүнсний хангалтыг зохион байгуулахаар тооцсон бөгөөд онцлог нь албан хаагчдын ажлын ачаалал, энерги зарцуулалтын хэмжээнд зохицуулсан. Түүнчлэн хээрийн нөхцөлд хоол боловсруулахад тохиромжтой

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

хүнсний бүтээгдэхүүний багцыг сонгон оруулсан. Хоногийн илчлэгийн хэмжээ нь 4500-5200 ккал болно.

**ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН АЛБАН ХААГЧДЫН ХҮНСНИЙ ХАНГАМЖИЙН 2 ДУГААР
НОРМЫГ ХЭРЭГЛЭХЭД НЭГ ХОНОГИЙН ХҮНСНИЙ БҮТЭЭГДЭХҮҮНЭЭС ГАРАХ
ШИМТ БОДИСЫН ХЭМЖЭЭ**

№	Хүнсний бүтээгдэхүүн	Хэмжих нэгж	Хот суурингаас алслагдмал газар үүрэг гүйцэтгэж буй гал сөнөөгч, аврагчдийн хүнсний хоногийн норм	Уураг /гр/	Өөх тос /гр/	Нүүрс ус /гр/	Бүгд /Ккал/
Нэг.Мах, махан бүтээгдэхүүн							
1	Малын мах	гр	210	34.23	32.13	0	439.15
2	Борц	гр	30	14.7	9.66	0	150.11
3	Бүх төрлийн нөөшилсөн мах	гр	150	22.8	39	0.3	457.41
Хоёр.Гурил, гурилан бүтээгдэхүүн, будаа							
4	Улаанбуудайн 1 дүгээр гурил	гр	80	9.92	0.8	55.76	276.73
5	Төрөл бүрийн гоймон	гр	80	9.36	1.44	56.64	283.99
6	Төрөл бүрийн будаа	гр	80	7.6	1.52	57.76	282.11
7	Нарийн боов	гр	100	11.6	11.5	66.8	428.39
8	Талх /1-р гурилан/	гр	200	15.2	1.8	99.4	486.6
9	Талх /2-р гурилан/	гр	200	15	42	133.6	999.86
Гурав.Төмс, хүнсний ногоо							
10	Төмс	гр	200	4	0.2	39.4	179.8
11	Манжин	гр	20	0.18	0.86	4.26	26.2
12	Лууван	гр	40	0.4	1.84	11.6	66.31
13	Байцаа	гр	100	1.13	2.36	14.4	85.62
14	Сонгино	гр	80	0.8	3.84	14.4	98.03
15	Нөөшилсөн ногоо	гр	10	0.48	0.09	0.53	4.96
16	Сармис	гр	5	0.28	0.8	4.15	25.58
Дөрөв.Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн							
17	Шингэн сүү	гр	100	4.58	4.6	4.75	81.03
18	Цэцгийн тос /75-аас багагүй хувийн тослогтой/	гр	20	0.12	16.5	0.18	154.68
Тав.Ус, ундаа							
19	Цэвэр ус	мл	3000	0	0	0	0
20	Цай	гр	4	0.86	0	0.3	4.67
21	Дүрдэг цай	гр	1.5	0.3	0	1.64	1.86
22	Найруулдаг кофе /1 удаагийн/	гр	12	1.8	0.43	0.84	14.4
Зургаа.Тос							
23	Ургамлын тос	мл	30	0	24.3	0	225.99
Долоо.Бусад							
24	Элсэн чихэр	гр	45	0	0	45	184.5
25	Хуурай хөрөнгө	гр	0.5	0.06	0	0.06	0.48
Найм.Хоол амтлагч							
26	Давс /иоджуулсан/	гр	15	0	0	0	0
27	Лаврын навч	гр	0.2	0	0	0	0
28	Томатны сүмс	мл	5	0.95	0	0.24	4.74
29	Цуу	мл	2	0	0	0	0
30	Перц	гр	0.3	0	0	0	0
31	Төрөл бүрийн хуурай амтлагч	гр	5	0	0	0	0
Ес.Жимс, жимсгэнэ							
32	Жимсний өтгөрүүлсэн шүүс	мл	50	0.3	0	4.5	19.68
Нэг өдрийн нийт хэмжээ				156.65	195.67	616.49	4982.8

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

Өдрийн хоолны бүтцэд гарах өөрчлөлт

Хуурай хүнсний "Аврагч үүц" хүн нэг бүрийн багцын норм №3-нь Хээрийн нөхцөлд, маршийн үед халуун хоол олгогдох боломжгүй тохиолдлуудад албан хаагчдын хүнсний хангалтыг тасралтгүй зохион байгуулахад чиглэгдэнэ. Хуурай хүнсний багцыг Зэвсэгт хүчний цэргийн албан хаагчид "Үүц" багцаар 2012 оноос, Хил хамгаалах байгууллагын албан хаагчид "Хилчин" багцаар 2022 оноос хангалтад шилжүүлсэн. Хуурай хүнсний багц нь дотоодод үйлдвэрлэж цэргийн бусад байгууллагуудад ашиглагдаж байна.

Гал сөнөөгч аврагчдийн аврах ажиллагаа болон гал сөнөөх үед олгох хүнсний нэмэгдлийн норм №4- ыг Ээлжийн бүрэлдэхүүнд үүрэг гүйцэтгэж байгаа гал сөнөөгч, аврагчид аврах болон гал унтраах бодит үүрэг гүйцэтгэсэн өдрүүдэд нэмэлтээр олгоно. Учир нь "Онцгой байдлын алба хаагчдын энерги зарцуулалт ба нөлөөлөх хүчин зүйлс" 2025 судалгааны түвшинд гал унтраах аврах ажиллагааны үед албан хаагчид 5500 ккал хүртэл энерги зарцуулж байгааг тогтоосон. Түүнчлэн судалгаанд хамрагдсан зарим улс орнууд нэмэгдэл нормыг хэрэглэж байна. Иймээс үүрэг гүйцэтгэсэн тухай бүр нь нэмэгдэл нормыг олгох шаардлагтай гэж үзсэн.

Судалгааны хүрээнд хүнсний бүтээгдэхүүний орлуулалтын нормыг боловсруулсан тухайлбал албан хаагчдын хүнсний хангамжийн хоногийн үндсэн нормд нийт 40 гаруй нэр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүн тогтоогдсон боловч зах зээлд иргэд тогтмол хэрэглэж байгаа 100 гаруй нэр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүн хэрэглэгдэж байна. Үндсэн нормд бүх нэр төрлийн бүтээгдэхүүнийг багтаах боломжгүй тул тодорхой бүтээгдэхүүн хомсдсон, байхгүй болон бусад

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

шаардлагатай тохиолдолд хоолны чанар, шим тэжээлийн агууламжийг хадгалан үндсэн бүтээгдэхүүнийг өөр бүтээгдэхүүнээр орлуулан хэрэглэх зайлшгүй шаардлага гарч байна.

**ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН АЛБАН ХААГЧДЫН ХҮНСНИЙ ХАНГАМЖИЙН 4 ДҮГЭЭР
НОРМЫГ ХЭРЭГЛЭХЭД НЭГ ХОНОГИЙН ХҮНСНИЙ БҮТЭЭГДЭХҮҮНЭЭС ГАРАХ
ШИМТ БОДИСЫН ХЭМЖЭЭ**

№	Хүнсний бүтээгдэхүүн	Хэмжих нэгж	Гал сөнөөгч аврагчдийн аврах ажиллагаа болон гал сөнөөх үед олгох хүнсний нэмэгдлийн норм	Уураг /гр/	Өөх тос /гр/	Нүүрс ус /гр/	Бүгд /Ккал/
1	Утсан хиам	гр	40	7.08	15.24	0.44	172.56
2	Жигнэмэг	гр	60	3.6	10.8	39	275.1
3	Талх /2-р гурилан/	гр	200	14.2	2.2	92.8	459.16
4	Бяслаг /сыр/	гр	20	8.28	6.92	4.24	115.69
5	Шингэн сүү	гр	250	11.45	11.5	11.88	202.58
6	Шоколад	гр	50	2.5	15	30	272.75
7	Жимс	гр	120	0.36	0.24	16.8	72.59
Нийт шимт бодисын хэмжээ /ккал/				47.47	61.9	195.16	1570.43

Энэ зорилгоор "Хүнсний бүтээгдэхүүний орлуулалтын норм"-ыг боловсруулав. Тухайлбал, үндсэн нормд тусгагдсан шингэн сүүг шаардлагатай тохиолдолд аарцаар орлуулах зэрэг нэг бүтээгдэхүүнийг нөгөөгөөр хэрхэн тэнцүү хэмжээгээр орлуулах талаарх тооцооллыг энэхүү нормд тусгасан болно.
Хавсралт 11.

Орлуулалтын нормыг мөрдсөнөөр хоол үйлдвэрлэлийн уян хатан байдлыг хангахын зэрэгцээ хүнсний шим тэжээлийн тэнцвэрт байдлыг алдагдуулахгүйгээр хангалтыг тасралтгүй явуулах боломжтой болно.

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

ЗУРГАА. ДҮГНЭЛТ

- ✓ “Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний норм”-оор тогтоосон хэмжээ нь хүний хоногийн хоол хүнсээр авбал зохих илчлэг, үндсэн шимт бодис, аминдэм, эрдэс бодисын хэмжээний дундаж түвшинтэй нийцэж байна.
- ✓ Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний норм батлагдсанаар хуулиар тогтоосон албан хаагчдын зарим эрх зүйн байдлын баталгаа хангагдана.
- ✓ Ажил үүргийн төрлөөс хамаарч үүрэг гүйцэтгэж байх үедаа алдсан энергийг хүнс, хоол тэжээлээс нөхөн авах боломж бүрдэнэ.
- ✓ Албан хаагчдын эрүүл мэнд, үүрэг гүйцэтгэх чадавхи, бэлэн байдлыг дээшлүүлэхэд чухал нөлөө үзүүлнэ.

Тогтоосон нормд хийсэн судалгаагаар “Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний норм”-ын төслийн шимт бодис, амин дэм, эрдэс бодисын хэмжээ нь “Монгол хүний хоногийн хоол хүнсээр авбал зохих илчлэг, үндсэн шимт бодис, аминдэм, эрдэс бодисын зөвлөмжөөр гаргасан уураг 15 хувь, өөх тос 25 хувь, нүүрс ус 60 хувь, ДЭМБ-ын зөвлөмжөөр гаргасан уураг 10-15 хувь, өөх тос 15-30 хувь, нүүрс ус 45-75 хувьтай буюу уураг 14.5 хувь, өөх тос 27,3 хувь, нүүрс ус 58,2 хувь болж байгаа нь энэхүү судалгаагаар батлагдаж байгаа тул цаашид ашиглах бүрэн боломжтой гэж дүгнэж байна.

ДОЛОО. ЦААШИД ШИЙДВЭРЛЭХ АСУУДАЛ

№	Хурлын нэр	Хэлэлцэх асуудал, гаргах шийдвэр	Хугацаа	Танилцуулах албан тушаалтан,
---	------------	-------------------------------------	---------	---------------------------------

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Онцгой байдлын албан хаагчдын хүнсний нормыг тогтоох судалгааны ажлын танилцуулга

оролцох бүрэлдэхүүн			
1	ОБЕГ-ын даргын Зөвлөлийн хурал	Судалгааны танилцуулгыг хэлэлцэх, санал зөвлөмж, үүрэг өгөх	2026 оны ... дугаар сарын ... ны өдөр
2	Шадар сайдын түвшинд хэлэлцүүлэх	Судалгааны танилцуулгыг хэлэлцэх, санал зөвлөмж, үүрэг өгөх	2026 оны ... дугаар сарын ... ны өдөр
3	Засгийн газрын хурлаар хэлэлцүүлэх	Хэлэлцэж, нормыг батлах	2026 оны ... дугаар сарын ... ны өдөр

ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ЕРӨНХИЙ ГАЗРЫН САНХҮҮ, АР ТАЛЫН
ГАЗРЫН АР ТАЛ, ХАНГАЛТЫН ХЭЛТЭС